

ARTIKKELI

”YKS JA AINOA HAUTAAN SAAKKA”

Merimiestatuoinnin ritualistiset ja sosiaaliset ulottuvuudet muistelukerronnassa¹

Jari Ruotsalainen

Nii, kylhä se sellast oli et se varmaan leimas merimiehen et me ollaan merimiehiä, koska eihän täällä ollu muilla ku merimiehillä ja linnakundeilla. Miul oli se käsitys ettei saanu olla. Eikä niitä ollukaan. (JpaN 85.2013:5)²

Tatuoinnit on pitkään yhdistetty sosiaalisen hierarkian alimmilla tasoilla oleviin ihmisryhmiin (Svensson 1998; Kosut 2013, 2).

[N]e ihmisryhmät, joissa tatuointeja on pidetty yleisinä, ovat symboloineet aina 1800-luvun loppupuolelle saakka sivistyneen Euroopan vastakohtaa. Näitä vastakohtia ovat olleet ”kurittomina” pidetyt ryhmät kuten rikolliset, vangit, merimiehet, prostituoidut ja sirkuskansa.

(Lönnqvist 2008, 63.)

Tatuointeja on pidetty rikollisuuden, perverssiyden, kapinan, protestin ja rappion ilmentyminä (Svensson 1998; Oettermann 1995). Näin tatuoitua ruumista on pidetty tietynlaisena anomaalisena ilmiönä: se on nähty vastakohtaksi normatiiviselle ruumiinkuvalle ja uhkaksi sekä yhteiskunnan sosiaaliselle että moraaliseksi järjestykselle (Fisher 2002, 94; Pitts 2002, 363).

Tatuointi on yksityisen ja henkilökohtaisen luonteensa ohella myös sosiaalinen teko, koska ihmisruumis on sosiaalisesti rakentunut ja kontrol-

¹ Haluaisin kiittää Äänimeri-sivuston ylläpitäjää Timo Sylvännettä sekä Kymenlaakson merieläkeläiset ry:tä haastateltavien löytämisessä ja professori Sinikka Vakimoa sekä Rauman merimuseon johtajaa Hannu Vartiaista artikkeliani koskevista arvokkaista kommentista.

² Haastattelujen litteroinnissa olen alleviivannut painotetut sanat tai lauseet.

loitu, normijärjestelmien ohjaama kokonaisuus (ks. esim. Crossley 2001; Shilling 2003; Lorber & Martin 2005; Waskul & Vannini 2006). Ruumiin ja ruumiillisuuden avulla esitämme ja ilmaisemme subjektiviteettiamme toisille. Ruumiillisen ilmaisun ja ulkonäön vuoksi meitä myös arvioidaan eri tavoin: ruumiista muodostuu näin sekä subjekti että objekti. Tatuoitu ruumis sijoittuu liukuville rajapinnoille: yksityisen ja yleisen sekä yksilöllisen ja poliittisen välitiloihin. (Waskul & Vannini 2006.)

Tatuoinneilla on omat tehtävänsä monimerkityksisinä symboleina. Länsimaaisessa ja skandinaavisessa merimieskulttuurissa merimiesten tatuoinnit on määritelty ammatinharjoittamiseen liittyviksi *statussymboleiksi* tai *-merkeiksi* (Weibust 1976). Tatuoinneista on Suomessakin muodostunut yleisesti tunnettu, merimiesyhteisöihin kytketty symboli merimiesten omaperäisen kielenkäytön ja muiden kulttuuripiirteiden, kuten eksoottisten tarinoiden ja vaatetuksen lisäksi.

Merimieskulttuurille on ollut ominaista sen eristäytyneisyys; merimiesten yhteinen kokemusmaailma on monin tavoin erottanut heidät maissa olevasta väestöstä (esim. Pärssinen 1976, 126; Kirby & Hinkkanen 2000, 187; Lybeck 2012, 296). Ennen internet-aikaa laivan yhteisöjen tarkastelussa on korostettu niiden eristäytyneyttä ja suljettua luonnetta (Karjalainen 2008, 74). Sekä suljetuilla että ammatillisilla yhteisöillä on taipumusta muodostaa avoimista yhteisöistä poikkeavia käytäntöjä, arvoja, sanastoja ja identiteettejä (Pärssinen 1976, 126; Van Maanen & Barley 1984). Tatuointi on yksi tällainen omaperäisessä ammatillisessa yhteisössä versonut käytäntö.

Vaikka Suomen maantieteellinen sijainti on ollut todellista syvänmerenpurjehdusta ajatellen syrjäinen, olivat merimiehet täälläkin ensimmäinen merkittävä palkkatyöväestön ryhmä ennen teollistumisen aikaa (Kaukiainen 2008, 9). Merimiesten tatuointikulttuurin voi hahmottaa osaksi sukupolvelta toiselle välittyneitä kulttuurisen tiedon siirtymisprosesseja (ks. Dye 1989). Sen voi ymmärtää kytkeytyneen merimiesten kulttuurisen tiedon ja osaamisen tuotteisiin. On kyse perinteestä, mikä tarkoittaa tästä lähtökohdasta käsin yhtä lailla saman asian säilymistä kuin saman asian ilmentymistä uusien muotojen kautta (Anttonen 2009, 2).

Merimieskulttuurissa periytyvän tiedon ja kulttuurisen osaamisen siirtymisprosesseilla on pitkät juuret. 1700-luvun lopulla perinteisen rannikko-kauppamerenkulun rinnalle nousi muutamassa vuosikymmenessä pitkien matkojen merenkulku. Sen vaikutus suomalaiseen kauppalaivastoon ja sen kehitykseen on määritelty suuremmaksi kuin minkään muun koko toimialan kehityksessä. (Järäinen 2006, 12.) Ulkomaiset satamat ja niiden tarjoaman sosiaalisen vuorovaikutuksen myötä uudet kulttuuriset kontaktit ja tavat tulivat mukaan myös suomalaisen merimiehen työhön ja vapaa-aikaan.

MERKITYKSIÄ MERILTÄ: AINEISTO JA ETIIKKA

Tässä artikkelissa tarkastelen tatuointeja osana merimiesten *sosiaalista identiteettiä* suullisessa *muistelukerronnassa*. Artikkelini pääaineistoa varten haastattelin vuoden 2013 aikana yhdeksää jo eläkkeellä olevaa, kansainvälisessä merenkulussa rahti- tai tankkilaivoilla eli niin sanotuilla pönttölaivoilla eri tehtävissä työskennellyttä merimiestä. Tarkastelemani merimiesten tatuoisperinne sijoittuu ajanjaksoon, joka alkaa 1940-luvun alkupuolelta ja päättyy 1970-luvun taitteeseen. Ajanjakson valintaa ohjasi esiyymmärrys siitä, että merenkulussa käynnistyi suoranainen vallankumous 1960-luvun loppupuolelta lähtien, mikä vaikutti myös merimiesten tatuointikulttuuriin kiihdyttävästi.³ Yrityksistäni huolimatta en tavoittanut yhtään valtamerirahtilaivalla työskennellyttä naista.⁴ Pidän tätä puutteena siitäkin huolimatta, että merenkulku on paitsi hyvin miesvaltainen toimiala myös maskuliininen maailma. Miehet ovat luoneet siihen oman kulttuurinsa, jota laivoilla työskentelevien naisten on täytynyt tiettyssä määrin noudattaa (Karjalainen 2008, 74).

Haastatteluihini osallistuneiden merimiesten keski-ikä on 72 vuotta. Haastateltavista vanhin oli syntynyt vuonna 1926 ja nuorin vuonna 1953. Kaikki aloittivat työnsä merenkulun parissa alle 20 vuoden iässä, jopa 15-vuotiaana, ja kahta lukuun ottamatta kaikki olivat tehneet koko elämäntyönsä laivoilla tai muutoin merenkulun parissa. Haastattelut tein Kotkassa, Helsingissä, Uudessakaupungissa ja Kuopiossa, ja ne kestivät noin tunnista kolmeen tuntiin. Haastatteluissa haastattelija sijoittuu kysyjän ja tietämättömän osapuolen rooliin ja haastateltava(t) vastaajan ja tietäjän rooliin (Pöysä 2010). Haastateltavani osallistuivat haastatteluihin mielellään kaverin kanssa, ja kolme haastattelua toteutuikin tällä tavoin. Järjestely oli hyödyllinen – vuorovaikutuksellisuudessaan lähdekriittisyyttä lisäävä – koska näin haastateltavat pystyivät joissakin tapauksissa täydentämään toistensa jo haalistuneita muistoja. Olen tarkentanut joitakin haastatteluissa esiin nousseita asioita jälkeempään sähköpostitse ja puhelimitse. Näiden lisäksi olen tehnyt kaksi ryhmähaastattelua Kymen-

³ Laivanrakennustekniikka eli 1960-luvun loppupuolella hyvin voimakasta kehityskautta. Vanhentuneiden höyrylaivojen sekä jo huomattavasti aiemmin vanhentuneiden valtameripurjelaivojen ja konttikärrylastauksen aikakausi oli ohi. (Blomberg 2010, 93.) Teknologian murros vaikutti kaikkiin merenkulun osa-alueisiin – myös miehistön vapaa-aikaan ja muutti merimiehen työtä sekä aluksilla että satamissa dramaattisesti.

⁴ Naisten osallistumisesta merityöhön on säädetty ajoittain myös lailla. Vuoden 1928 merimieslain (10 § 5) nojalla naisilta kiellettiin työnteko kaikilla valtamerirahtilaivoilla. Tämä tarkoitti kaikkia niitä laivoja, jotka seilasivat Itämeren ja Pohjanmeren ulkopuolisilla alueilla. Naisten merityökielto kumottiin vasta vuoden 1955 merimieslaissa, jossa sallittiin yli 20-vuotiaiden naisten palkkaaminen kaikkiin meriammatteihin kaikilla reiteillä. (Mäenpää 2008.) Naisten merityön kieltoa perusteltiin erikoisen yksipuolisesti, eli pääasiassa niillä moraalisisilla vaaroilla, joita naiset laivoilla aiheuttivat ja joiden kohteiksi he joutuivat (Mäenpää 2008, 53).

laaksossa keväällä 2013. Niissä oli läsnä yhteensä 19 pääasiassa eläkkeellä olevaa merimiestä.

En ole tehnyt koskaan merityötä, joten lähestyn kohdetta ulkopuolisen näkökulmasta. Haastateltavien osallistuminen haastatteluihin oli vapaaehtoista. Kerroin kaikille haastateltaville haastattelujeni tarkoituksen ja asiayhteyden sekä sen, että anonymisoitu, äänityksistä litteroitu aineisto ja tatuoinneista ottamani valokuvat asianosaisten kirjallisella suostumuksella päätyvät Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Joensuun perinnearkistoon. Artikkelini tausta-aineistoon kuuluu ryhmähaastattelujen ohella sosiaaliseen mediaan (*Facebook*) kirjoittamani tutkimusilmoituksen herättämä kommentointi ja muistelu ryhmässä ”Merimies” (KK1). Myös tämän aineiston olen ottanut mukaan tulkintojeni tueksi.

MERIMIES ON ERIMIES: TULKINNAN TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Koska merimiesten kulttuuriin ja heidän tapoihinsa kytkeytyy ryhmän ulkopuolelta tuotettuja stereotypisoivia määritelmiä, käytän artikkelini tulkinnallisena viitekehystenä sosiaalisen identiteetin käsitettä. Sosiaalinen identiteetti voidaan määritellä eri tavoin. Sosiaalisen identiteetin teoriassa sosiaalinen identiteetti tarkoittaa yhtäältä ulkoapäin tuotettua määritelmää, jossa ihmiseen liitetään ennakkokäsityksiä ja hänelle annetaan ominaisuuksia, jotka ovat tunnusomaisesti johonkin ryhmään liitettäviä (Kulmala 2006). Toisaalta sosiaalinen identiteetti voi tarkoittaa yksilön tietoista samastumista erilaisiin sosiaalisiin kategorioihin tai ryhmiin (Tajfel 1978, 61–76; Goffman 1971; Salin 2010, 23). Sosiaaliseen identiteettiin liitetyt ennakkokäsitykset ja ominaisuudet muodostuvat aikaisemmista kokemuksista ja kohtaamisista ihmisten kanssa. Näihin kohtaamisiin vaikuttavat kaikki osaltaan vallalla olevat kulttuuriset diskurssit ja stereotypiat, joissa eri ihmisryhmiä määritellään. (Edwards 1998; Kulmala 2006; Salin 2010.) Esimerkiksi etnografinen merimieskirjallisuus ja -tutkimus ovat tarjoilleet kuvaa merimiehestä mastoissa kiipeilevänä, raakaa voimaa uhkuvana ”eksoottisena illuusiona” (Karjalainen 2008, 68).

Näen sosiaalisen identiteetin sipulinkuorimaiseksi, monikerrokselliseksi käsitteeksi, jota voidaan tyypitellä eri tavoin (Salin 2010). Tarkastelen tässä artikkelissa merimiesten sosiaalista identiteettiä *kulttuuris-stereotyyppisenä* identiteettinä (Watson 2008, 131). Tutkimukseni yhtenä lähtökohtana on ollut tatuoidun merimiehen arkkityyppi, jota puran haastatteluaineiston avulla. Vielä länsimaisen teollistumisen alkuaikoina tatuoinnit on nähty sosiaalisesti lokeroivina stigmoina, kun taas postmoderni konteksti edustaa selvää kulttuurista muutosta aiempaan. Postmoderni aika on siirtänyt tulkinnat luokkarajattomiin ja vapaavalintaisiin

ruumiinmuokkauksiin – ihoon kaiverrettuihin ruumis- ja identiteettiProjek-teihin (Turner 2000, 40; Shilling 2003). Tatuoimisen varhaisempien traditioiden ymmärtämistä on pidetty tärkeänä kontekstissa, joka kytkee ihmisen ruumiillisuuden erilaisiin sosiaalisiin prosesseihin (Turner 2000, 40). Olen päätenyt tarkastelemaan muistelun perusteella tuotettua tatuoidun merimiehen identiteettiä, koska suomalaisten merimiesten tatuointikulttuurista on löydettävissä hyvin vähän tutkimusta.

Muisteluun perustuvaa aineistoa tarkasteltaessa ja analysoitaessa on otettava huomioon muistitiedon kenties tärkein ominaisuus: se kertoo enemmän tapahtumien merkityksistä kuin itse tapahtumista. Suulliset lähteet eivät kerro pelkästään siitä, mitä ihmiset tekivät vaan myös siitä, mitä he haluavat nyt muistaa ja mitä he jälkeempäin katsovat tehneensä. Muistitiedon konstruointi tapahtuu aina nykyisyydessä. (Portelli 2006, 55; Ukkonen 2006, 187–188.) Tarkastelussa ei voi palata menneeseen täsmälliseen hetkeen (Pöysä 1997, 51), eikä tavanomainen aineistojen esimerkinomainen esillepano tee vielä tutkimuksesta muistia ja muistelua koskevaa (Korkiakangas 2006). Tavoitteenani on ollut saada esiin muistelijoiden merimiestatuointeihin liittyvät kokemukselliset tulkinnat ja merkitykset sekä suhteuttaa ne omaan esiyymmärrykseeni.

Hahmotan merimiehen arkea ja sosiaalista vuorovaikutusta sosiologi Erving Goffmanin näyttämöanalogian avulla. Sen mukaan ihmisen läsnä-olo muiden havaintojen kohteena on eräänlaista näyttämöllä oloa, jossa esitämme erilaisia rooleja itsestämme. Tarkoituksella tai tarkoittamattaan ihminen ilmaisee itseään, ja vastaavasti muut saavat hänestä jonkinlaisen vaikutelman. (Helkama ym. 2013, 72; Koskennurmi-Sivonen 2012, 76.) Vaikutelman hallinta ei ole ongelmattonta, ja Goffman kuvaa tätä problematiikkaa toisten edessä esiintyvien osanottajien dramaturgiseksi ongelmaksi (Goffman 1959, 26). Merimiehen sosiaalinen identiteetti on sidoksissa paitsi ammattiyhteisöön myös sen sosiaaliseen kenttään ja sosiaalisiin näyttämöihin. Siirtymät arkielämän näyttämöltä toiselle tulevat esiin korostuneesti: laivalla työskennellään pitkiä aikoja pienessä, hierarkkises- sa ja suljetussa yhteisössä, jossa yksilön identiteetti määrittyy pitkälti yhteisöstä käsin. Laivalla merimiehen näyttämöllisestä dramaturgiasta puuttuu työyhteisöä lukuun ottamatta varsinainen yleisö, mutta maissa tilanne on toisenlainen.

Tutkimuskohteen konstruomisessa käytetyllä kielellä ja dialogilla on ollut keskeinen rooli tutkimusprosessissa. Tutkijana jouduin tulkitsemaan, millaisia puhetapoja haastateltavani käyttivät ja mitä subjektiivisia merkityksiä he antoivat *tatueeraukselle* – kuten useimmat tatuoimisprosessia sekä tatuointeja kutsuivat.⁵ Olen tulkinnut ja järjestänyt aineistoa

⁵ Selitykset artikkelissa esiintyville merimieslangi-ilmaisuille löytyvät artikkelin liitteestä.

temaattisesti kolmeen ryhmään, jotka ovat valikoituneet haastatteluissa keskeisesti esiin nousseista aiheista. Koska kokemukset ja merkitykset voivat välittyä myös kuvien ja niiden antamien vaikutelmien avulla (Salmi-Niklander 2006, 204), ensimmäisen teeman muodostavat tatuointiin liittyvät käytännöt ja tatuointien merkitykset merimiehille. Toisessa merimiestatuointeja puitteistetaan vapaa-ajan ja työpaikkarituaalin merkitysten valossa. Tässä rituaali on osa työyhteisöön sosiaalistumisprosessia, jossa sosiaalista identiteettiä tuotetaan ritualistisina käytänteinä. Kolmas ja artikkelin merkittävin tema kytkeytyy tatuointien sosiaalisten ulottuvuuksien tarkasteluun laivassa ja maalla.

TATUEERAUSTEN HANKKIMINEN JA KUVA-AIHEET

Nois suurimmis satamapaikois kaikis oli sitä, kaikis vähä oli. Mut Euroopas oli toi Kööpenhamina, Nyhavnis sanottiin Tatu-Jakiks [...] Se oli siin misä oli ne kapakat vierä vierekkäin. Siin oli niinku yks paikka tää Tatu-Jakki, siel sitten kävi jokainen vähä ain kännispäite. [...] Kyl nää siis on nämä merimiesten jutut niin ne on vähä samanlaisii et kyl se siihen merenkulkuun liittyy. Paikannimii, laivankuvii ja lippuja mitä sitten oli. [...] Ja tää ol paljo just tämä mikä mullaki etä on Pohjoismaitten liput kaikki, kaikki tota ni ja tosa on purjepaatti keskel. Kyl tätä lippumeininkii eniten oli mut kyl sit on paljo näit alastoman naisten kuvii ja sit ol yks ol semmonen mitä tänne pohkeen taakse hakkas misä ol hula-hulatyttö palmun alla. (JpaN 90.2013:43–44.)

Kansimiehenä työskennelleen Villen kuvauksesta käy ilmi, kuinka tatuointipaikkoja oli satamakaupungeissa tarjolla. Esimerkiksi Kööpenhaminassa tatuointipaikat ja kapakat sijaitsivat usein samassa rakennuksessa ja tatuointeja saatettiin tehdä jopa samoissa tiloissa, anniskelun yhteydessä (Nordstrøm 2009, 30). Haastateltavien *sapeiksi* tai *tatusapeiksi* (*Tattoo Shop*) kutsumissa paikoissa tatuointeja otettiin paitsi muistoksi merimiestyöstä myös ammattiryhmään kuulumisen ja siihen siirtymisen merkiksi. Merimiehellä kuului olla tatuointi, kuten moni haastateltava totesi: "se vaan kuului asiaan". Niillä haluttiin myös kapinoida vallitsevia arvoja vastaan, koska "kaikkihan Suomessa oli kiellettyä". Kapinaa osoitettiin myös omia vanhempia ja aikakauden perhearvoja vastaan, kuten merikapteenina seilannut Jaakko sarkastisesti totesi:

Isäukko sano sillon ku mä lähin skönelle että tatuointeja et ota [...] sanoi että vetää ympäri korvia oikein railakkaasti ja oli se sen verran skrode äijä, sodat käyny ukko että oisin siinä vaiheessa vielä turpaani ottanu komeesti [...] no, se oli pakkokin [ottaa tatuointi] koska kiellettiin. (JpaN 91.2013:52–53.)

Etnologi Knut Weibustin mukaan ensimmäisellä purjehduksellaan olleella pojalla ei ollut oikeutta ottaa itselleen tatuointia, koska sitä on pidetty merimiehen statussymbolina. Tällainen maskuliiniseen, fyysistä voimaa

arvostavaan kulttuuriin ja ryhädynamiikkaan liittyvä symboli täytyi ansaita työllä ja näytöillä. Weibustin kirjoituksesta (Weibust 1976, 185) ei käy ilmi, minkä maan merenkulkijoista oli kyse. Suomalaisissa merenkulkijayhteisöissä pojan täytyi seilata vielä aivan 1900-luvun alkupuolella vähintään yksi merimatka ennen kuin häntä voitiin käsitellä miehenä (Kirby & Hinkkanen 2000, 220). Haastateltavieni muistelusta selvisi että he olivat ottaneet ensimmäisen tatuointinsa alle 20-vuotiaana eli käytännössä heti, kun he olivat aloittaneet työnsä laivoilla *junkkina* tai *messikalena*. Weibustin mainitsemaa ensimmäisen merimatkan tatuoimiskieltoa he eivät tunteneet lainkaan. On huomattava, että Weibust käsittelee ajallisesti vanhempaa, purjelaivakauden kulttuuria, joten on mahdollista että traditio on muuttunut tarkastelemaani ajanjaksoon saavuttaessa.

Haastateltavieni tatuointien kuva-aiheet olivat hyvin samankaltaisia, keskenään miltei identtisiä.⁶ Tatuoinnit oli valittu lähes poikkeuksetta valmiita malleja sisältävistä kuvastoista eli seinillä roikkuvista *flasheista*. Tatuointeja suunniteltiin itse hyvin vähän, yleensä vain niin, että erilaisista valmiista kuvista oli yhdistelty eri elementtejä yhdeksi tatuoinniksi. Tatuoinnit olivat pääsääntöisesti yksittäisiä ja kooltaan pieniä tai pienehköjä, ja ne olivat molemmissa kyynärvarsissa, kyynärvarressa ja olkaparressa tai molemmissa olkapäissä. Yhdysvaltalaisen merenkulkijoiden osalta nimenomaan näiden ruumiinosien on havaittu olleen selvästi yleisimpiä tatuoinnin kohteita jo 1700-luvun lopussa (Dye 1989, 534).

Ks. kuva 1

Tanskan lisäksi muissa Skandinavian maissa ei ollut mahdollisuutta tatuoimiseen ennen 1970-luvun loppua. Tuolloin Ruotsiin perustettiin maan ensimmäiset tatuointeja tekevät yritykset (Nordstrøm 2009, 7). Suomessa ensimmäinen virallinen, sosiaali- ja terveysministeriöltä liiketoiminnalleen toimiluvan saanut tatuointistudio aloitti toimintansa Helsingissä vuonna 1987 (Ruotsalainen 2001).

Haastateltavani olivat teettäneet tatuointejaan lähes yksinomaan Pohjois-Euroopan suurimmissa satamakaupungeissa, joista suosituimpia olivat Amsterdam, Antwerpen, Hampuri, Kööpenhamina ja Rotterdam. Haja-ainintoja tuli Brasiliasta sekä Kaukoidästä, kuten Intiasta ja Singaporessa.

Ks. kuva 2

Useimmin muisteltu kaupunki oli Kööpenhamina, josta muistettiin jopa tarkka katuosoite, Nyhavn 17. Tämä haastateltavien *Sjutton*-nimellä kutsuma rakennuskompleksi lienee tuttu monelle tarkastelemallani ajanjaksolla työskennelleistä merimiehistä pelkästään jos siksi, että kyseisessä osoitteessa on maailman vanhin, eli vuodesta 1902 yhtäjaksoisesti samalla paikalla toiminut tatuointiliike (Nordstrøm 2009, 7,

⁶ Kuvat 1–10 erillisessä liitteessä artikkelin lopussa (s. 27–31).

21). Sjuttonissa tatuotiin niin kuningasta kuin merimiestäkin.⁷ Haastateltavistani kolme muisteli käyneensä ottamassa tatuoinnin kuninkaan tatuojalta eli Tato-Jackilta tai Tatu-Jakilta. Tanskan kuninkaan (Fredrik IX) todellinen tatuoiija oli kuitenkin tanskalaisista tatuojista kansainvälisesti kuuluisin, Tatovør Ole (Ole Hansen) (ks. Nordstrøm 2009). Myös Tato-Jackin (Helmuth Michaelsen) maine hyvänä tatuojana ja erityisesti naisfiguurien tekijänä oli levinnyt jo 1940-luvun lopulla laajalti. Tästä seurasi se, että ”tarvittaessa” kaikkien tatuojien oli helppo esitellä itsensä juopuneille asiakkaille Tato-Jackiksi. (Nordstrøm 2009, 67.) Vaikuttaakin siltä, että Tato-Jackista muodostui Nyhavnin alueella ja myös suomalaisten merimiesten puheissa yleisnimitys tatuojalle.

Ks. kuva 3

Ks. kuva 4 Yleisin kuva-aihe oli *Sailor's grave* -tatuointi, joka kytkee meren arvaamattomana ja vaarallisena elementtinä osaksi merimieskulttuuria. Ajatus vaarasta ja kuolemasta on saanut uusia ilmaisullisia muotoja siihen kuuluvien vanhojen kuvien, kuten pelastusrenkaan, ankkurin ja haaksirikkoutuneen purjelaivan kaltaisten peruselementtien oheen. *Sailor's grave* -tatuoinnissa uudet muodot kytkeytyvät vanhoihin ja ilmaisevat samalla tatuoinnin tulkinnallista viitekehystä vanhan jatkumona – perinteenä – koska meri on todella ollut lukuisten merimiesten hauta.⁸ Pursimies Laurille kyseinen tatuointi oli tehty vuonna 1942, pursimies Eskolle vuonna 1959 ja merikapteeni Jaakolle vuonna 1969. Niin ikään merikapteenina työskennellyt Raimo mainitsi isälläänkin olleen *Sailor's grave* -tatuoinnin: ”Faija sai kipparin paperit vuonna 38 [...] fajiallakin oli *Sailor's grave*.” (JpN 92.2013:66) Nämä ovat todisteita perinteestä, jota on pidetty yllä vuosikymmenestä toiseen sekä tietoisesti että tiedostamatta.

Muita toistuvia aiheita olivat koristeelliset sekä ammatilliset tatuoinnit eli erilaiset ankkurit, sydämet, pääskysel, alastomat naiset, laivojen ja kotisatamien nimet, vuosiluvut ja purjelaivat erilaisina versioina. Osa niistä on samoja aiheita, joita merihistorioitsija Ira Dye on havainnollista-

⁷ Tanskan kuningas Fredrik IX oli ottanut laivastopalveluajanaan muiden merimiesten tapaan tatuointeja ylävartaloonsa ja käsivarsiinsa. Kuninkaan ylävartalon paljastavilla valokuvilla tatuointiliikkeisiin lienee ollut helppoa houkutella uutta asiakaskuntaa ennen kuin tällainen mainostaminen kiellettiin (Nordstrøm 2009, 124–128).

⁸ Suomalaisten merimiesten kuolemansyitä ei ole tilastoitu systemaattisesti. Kuitenkin yleinen käsitys hukkumisesta merimiesten keskeisenä kuolinsyynä on pitänyt paikkansa. *Merimiehen Ystävä* -lehdessä ajanjaksolla 1896–1898 olleiden tietojen mukaan ulkomailla kuolleesta 168 suomalaisesta merimiehestä 101 eli 60 % oli hukkunut. (Lybeck 2012, 163.) Laivalääkäri Anders Otterlandin ruotsalaista kauppalaivastoa koskevan kuolemansytilaston (1945–1954) mukaan hukkuminen oli kolmanneksi yleisin merimiesten kuolemansyy (Otterland 1960, 101). Tilasto pitää sisällään myös satamissa tapahtuneet hukkumistapaukset (Otterland 1960, 127–128). Vuoteen 1966 mennessä hukkumisonnettomuukсийn määrä oli pienentynyt merkittävästi. Suomalaisten alusten vuonna 1966 kärsimissä tietoon tulleissa merionnettomuuksissa menetti henkensä kaikkiaan 16 henkilöä. (Suomen virallinen tilasto 1967, Merenkulku Kauppalaivasto 1 B, 51).

nut piirroksin artikkelissaan "The Tattoos of Early American Seafarers, 1796–1818" (Dye 1989, 529, 542).

Ennen vuorottelujärjestelmän⁹ vakiintumista merimiehen työn luonteeseen ovat kuuluneet pitkät, jopa ennalta määrittelemättömän pituiset poissaolot maista. Tämä on ollut omiaan synnyttämään kaukokaipuuta kotisatamaan tai muihin satamiin. Kaukokaipuu yhdistetään sanana usein juuri merimiesromantiikkaan tai -elämään. *Purjepaatit* oli tatuoitu kuviksi, joissa laiva seilaa täysissä purjeissa ja kuvan yhteydessä on teksti "Finland" tai "Homeward". Ne ovat niin sanottuja *Homeward Bound* tai *Heimat*-tatuointeja, jotka ilmaisevat henkilön tiivistä yhteyttä hänelle tärkeään sosiaaliseen yksikköön kuten kotiin tai kotimaahan (Vartiainen 2013). Mutta kuinka tiivis yhteys tarkasteleman aikakauden merimiehillä lopulta oli kotimaahan? Merikapteeni Jaakko tarjosi oman analyttisen näkemyksensä, jossa hän kuvaa analogian merimiehen ja kiertolaisen tai irtolaisen elämänperusteiden välille:

Kun tää vuorottelujärjestelmä parantu, niin se teki niinku karkeesti sanottuna irtolaisista ihmisiä. Et oikeesti niinku merimiehilläki rupes oleen ideaa olla kotimaassa. Ja tota saatto olla jopa perhe ja asuntoki ja kaikkee. Mut sitä ennen ne asu tuolla varakkaammat asu tota ni *Sailor's homessa* Katajanokalla ja vähä köyhemmät Katajanokalla junavaunuissa. Näitten jobien välissä. Et se vuorottelujärjestelmä ni mä luulen että se on yks osa sitä murrosta ja esimerkiks just tatuointikulttuurin häviämistä. (JpaN 91.2013:58.)

Muistellessa mennyttä aikaa tulkinnat ja muistot symbolien merkityksistä muuttuvat väistämättä. Se, mitä haastateltavat tekivät vuosikymmeniä sitten ja mitä he nykyään katsovat tehneensä, ovat merkitykseltään erilaisia. Kaikkien kuvien symboliikka ei kestä aikaa, kuten *sähkönä* työskennellyt Erkki pohdiskeli:

Kun sanotaan et on alastomii naisii ja sellasii, ajattele! Sellanen kokonaan niinku vartaloineen päivineen alaston ni kyl se vaikuttaa ihmeelliseltä et sellasii tatuoit sit ittees [nauraa] – alastomii naisen kuvii! Nyt kun ajattelee, eihän se silloin sit vaikuttanu vissiin ihmeelliseltä. (JpaN 85.2013:5.)

Ks. kuva 5

Muistelu voi koostua myös sepitetyistä kertomuksista. Haastateltavat muistelivat mielellään kertomusta, jossa merimies on tatuoinut itseensä ankkurin. Siitä lähtee köysi, joka jatkaa kulkuaan tatuoidun peräaukkoon saakka. Tatuointia on voitu maustaa toiseen pakaraan tatuoidulla tekstillä "mikäli köysi loppuu, boksissa on

⁹ Suomalaisilla aluksilla on laivatyössä käytössä pääasiallisesti vuorottelujärjestelmä 1:1. Joillakin aluksilla vuorottelusuhde on 2:1. 1:1-järjestelmä tarkoittaa sitä, että yhtä työpäivää aluksella (7–14 vrk yleensä autolautoilla, 2–6 viikkoa lastialuksilla) seuraa yhtä pitkä vapaa-aikajakso, niin sanottu vastikevapaa maissa. 1:1-järjestelmän ylläpito perustuu siihen, että työntekijät työskentelevät aluksella kaikkina viikon päivinä. (Ks. Laivatyöolosuhteet.)

lisää.” Tämän kertomuksen tunsivat lähes kaikki – myös erilaisina variaatioina. Yhdessä variaatiossa köyden tilalle on tatuoitu ankkuriketju, toisessa tatuoitu köysi tai ketju kiertää kehon ympäri kerran tai kolmesti. Muisteltu kertomus liittyy tatuointeja koskevaan suulliseen perinteeseen (Steward 1990, 81–91), koska esimerkiksi Yhdysvalloissa on kerrottu rakenteeltaan samanlaista tarinaa 1950- ja 1960-luvuilla. On kerrottu tatuoinnista, jossa henkilön olkapäätä pureva käärme kiertää tatuoidun ympäri kertojasta riippuen neljä, viisi, kuusi tai jopa kymmenen kertaa käärmeen hännän kiinnittyessä tatuoidun sukuelimiin (Steward 1990, 87–88). Näitä kertomuksia yhdistää se, että asiaa kysyttäessä kukaan ei ole kuvailtuja tatuointeja nähnyt. Yksityiskohtaisista kuvailuista huolimatta omat haastateltavanikaan eivät koskaan olleet nähneet kyseistä tatuointia. Tässä kohtaa on syytä huomata, että merimieselämän salaperäisyyttä ja jännittävyttä ovat lisänneet myös merimiesten omat kertomukset. Ne ovat omalta osaltaan sävyttäneet merimieselämää tuntemattomien vallitsevia käsityksiä laivayhteisöstä ja sen tavoista (Pärssinen 1976, 129).

Ks. kuva 6

TATUOIMINEN TYÖPAIKKARITUAALINA

Ella, se oli klipperikuunari ja siinä onkin nämä tatueeraukset, tatueeraukset ovat siinä hakattu siin Ellassa tohon käteen. Täsä on purjelaivan kuva ja täsä on pelastusrenkas ja siellä on ankuri ja sitte siel on lukenu joskus isolla Ella, mutta ei näy enää paljo [...] Tämmönen oli siihen aikaan tapana, et otettiin semmonen muisto merillä olemisesta ja silloin kun oli kaunis ilma niin sitten oli aikaa. (JpaN 90.2013: 36.)

Tatuointi kuului vapaa-ajan viettoon; sitä harjoitettiin sekä laivalla että satamassa. Itse tatuointiprosessia ilmaistiin maskuliinista toimenpidettä korostavilla sanoilla kuten ”hakkaaminen” tai ”lyöminen”:

Ks. kuva 7

Ensimmäinen oli tuo lintu tuossa, pääskynen. Ja sitten tota mä jälkeen päin mä Intiassa löin tähän tekstin, tää on 57 lyöty tää ja sitten tähän löin Rouen, se oli yks tanskalainen tatueeraaja joka löi tän tuolla Rouenissa Ranskassa. (JpaN 91.2013:53.)

Laivoilla tatuointeja tehtiin omatekoisilla laitteilla, jotka oli rakennettu pienten sähkömoottorien ympärille tai käsin hyönteisneuloilla ”hakkaamalla”, kuten Kymenlaakson merieläkeläiset ry:n tapaamisessa kollektiivisesti muisteltiin:

Me tehtiin sähkökonekin. Oliko se tommonen pieni ovikello mikä laitettiin moottoriksi, mutta ei sitä sietäny perkelekään, se oli

kuin olis puukolla vetäny [taustalla rempseää naurua] [...] Mutta tää oli, että kynän päähän oli laitettu hyönteisneula silleen vinottain ja et on terävä kärki. Siin oli viis-kuus neulaa rinnakkain, ne surrattiin yhteen ja käsipelillä hakattiin. (JpaN 88.2013:26.)

Merimiehen rutiineista koostuvan arjen katkaisemiseksi purjehduksen aikana on syntynyt erilaisia tapoja, joita on määritelty ja kuvailtu rituaaleiksi (Bronner 2006, 44). Tällaisia ovat esimerkiksi linjakaste ja Suomen maantieteellisestä sijainnista johtuva *kulliviinojen* tarjoaminen, joka on aiemmin tunnettu nimellä *tulikaste*. Perinteistä merkittäväntä eli linjakastetta monimuotoisine – jopa sadistisine – rituaaleineen juhlittiin, kun joku miehistöstä ensimmäistä kertaa ylitti päiväntasaajan (Bronner 2006; Rosenström 1996, 82). Kasteen jälkeen merimies oli initioitunut asemasta toiseen eli ikään kuin virallisesti hyväksytty merimiesten ammattikuntaan. Kulliviinoja – tai *skullenviinoja* – tarjoihtiin, kun miehistön jäsen ensimmäistä kertaa ohitti Kullenin niemen Ruotsin lounaisrannikon kohdalla.

Joissakin merimiesyhteisöissä tatuointi on kuulunut osaksi linjakasterituaalia (ks. Bronner 2006). Haastateltavilleni tällainen käytäntö ei ollut lainkaan tuttu, vaikka jokainen heistä oli jossain työuransa vaiheessa ylittänyt päiväntasaajan ja osallistunut näin myös linjakasteeseen. Kuljetin haastatteluissani mukana tausta-aineistona merimiestatuointien oletettuja symbolisia merkityksiä luotaavaa lehtiartikkelia, jossa todetaan:

[M]erimiehen iho voi kertoa hänen seikkailuistaan paljon niille, jotka osaavat sitä lukea. Ankkuritatuointi kertoo, että merimies on ylittänyt Atlantin. Täysissä purjeissaan seilaava purjelaiva paljastaa, että hän on kiertänyt Kap Hornin. Lohikäärme tarkoittaa, että hän on vierailut kiinalaisessa satamassa. Kultainen lohikäärme, että hän on ylittänyt kansainvälisen päiväntasaajan. Päiväntasaajan ylittämisestä kertovat sekä kilpikonna että meren kuninkaan Neptunuksen kuva. (Berner 2013.)

Esittelin artikkelin sisällön haastattelujen yhteydessä kaikkiaan 28 merimiehelle, joista kukaan ei maininnut tunnistavansa tällaista erilaisiin merenkulullisiin etappeihin yhdistyvää tatuointia. Jotkut haastateltavista tunnistivat etäisesti tällaisia käytäntöjä lähinnä ulkomaisten kollegoidensa kautta, mutta suomalaisten merimiesten keskuudessa määrättyihin symboleihin liittyvää rituaalinomaista merkityksellistämistä tatuoinneilla ei heidän mielestään ole harjoitettu. Esimerkiksi Neptunus on olennainen hahmo linjakasterituaalissa (ks. esim. Bronner 2006), mutta tatuointimotiivina se ei ollut tuttu kenellekään.

Tatuoismissa on nähty piirteitä ritualistisesta uskonnollisuudesta (esim. Jones 2000), mutta artikkelini kontekstissa uskonnollisuuden liittäminen merimiesten tatuointeihin olisi kuitenkin liioiteltua. Merimieskulttuurissa yleiset symbolit kuten ankkuri, sydän, risti ja laiva ovat myös kristillisiä vertauskuvia, mutta haastatteluissa ei noussut esiin mitään sellaista, mikä

olisi yhdistänyt heidän tatuointinsa esimerkiksi sakraalin läsnäoloon. Tämä ei tarkoita sitä, ettei merimiesten tatuoinneilla ole aiemmin voinut olla suora yhteys uskonnollisuuteen:

Se oli se merimiehen hauta se ku oli se rengas, oli ankkurin kuva ja risti ja sit se pelastusrengas. Sanovat niinku merimiehen haudaks. (JpaN 90.2013:39.)

Ks. kuva 8

Rituaalin määritelmästä ei ole olemassa yksimielisyyttä (Bell 2009; Pöysä 2012, 80). Siksi rituaaliin ja rituaalinkaltaisuuksiin (*ritual-like*) ja niihin läheisesti kytkeytyvien käsitteiden kuten esimerkiksi riitin, seremonian, tavan tai rutiinin käyttäminen on epäyhtenäistä (Bell 2009, 91–137; Pöysä 2012, 80). Jyrki Pöysä (2012, 81) ehdottaakin että täsmällisen määrittelyn sijasta rituaalia voitaisiin käsitellä näkökulmana toimintaan. Erotan haastateltavieni tatuointien ottamisen muusta heidän vapaa-aikaansa liittyvästä tavanomaisemmasta toiminnasta, koska aineiston perusteella ritualistisen käyttäytymisen avulla haettiin ja myös saatiin tiettyjä sosiaalisia arvoja. Tässä yhteydessä rituaali kiinnittyy suoraan symboliin eli tatuointiin. Tatuointi on asettu-
nut erilleen muusta vapaa-ajan toiminnasta, ja tälle on annettu arjen yläpuolelle nouseva merkitys. Pöysän mukaan *ei-arkiset rituaalit* sisältävät selvän poikkeaman työpaikan arkirutiineista (Pöysä 2012, 83).

Haastateltavien tatuointiin liittyi myös toimintoja, jotka kuuluvat tapoihin *ritualisoida*. Näitä ovat muodollisuus, kaavamaisuus, perinteisiin vetoaminen, sekä säännönmukaisuus (Bell 2009, 138). Muodollisuuteen viittaa se, että ensimmäinen tatuointi tehtiin aina olka- tai kyynärvarteeseen. Toiminnan kaavamaisuudesta on osoituksena tatuoinnin eli *rituaalivälineen* (Pöysä 2012, 82) ottaminen lähes poikkeuksetta ensimmäisellä purjehduksella ja ensimmäisessä ulkomaisessa satamassa. Perinteeseen viittaa se, että yli puolella haastateltavista oli sama tatuointi eli *Sailor's grave* eri variaatioina – tai ensimmäisenä ja ainoana tatuointina. Ikään kuin kirjoittamattoman säännön mukaisesti tatuoinnit otettiin kollektiivisesti: ”oltiin viis-kuus kaverii” (JpaN 92.2013:65), ”meitä oli kolme kaveria ja kaikki mentiin” (JpaN 87.2013:19), tai ”pari kaverii meni enstee ja sit mie läksin kattoo et mie otan” (JpaN 85.2013:5). Edelleen säännönmukaisuuteen viitaten, tatuointien yhteydessä mainittiin poikkeuksetta alkoholi – jolla on myös rituaalivälineen ominaisuus: me oltiin ”vähä kaljas” (JpaN 90.2013:39), ”puolhumalassa”, ”pienessä kännissä”, ”jonku verran kaasussa” (JpaN 91.2013:54), tai ”kännis ku käki” (JpaN 86.2013:14).

Alkoholin käyttöä satamakapakoissa – haastateltavista vain yksi puhui ravintoloista – ei kukaan haastateltavista peitellyt tai kieltänyt. Sen sijaan maissa eläviä moitittiin heidän harjoittamastaan kaksinaismoralismista:

Vielä minunkii aikaan Kronoborgissa [*laivan nimi muutettu*] oli miehistöllä kahen hengen hyttejä eikä mittään ilmastointia ollu. Kuuma on ja tokihan sitä sitten kaipaa jotakin kun pääsee vähäksi aikaa pois ja kun se isompi porukka sitten johonki tölmää, niin herättäähän se huomiota. Meillähän on maissa hyvin tiukka tämä – mikskä sitä sanottas – kaksinaismoralismi? (JpaN 89.2013:30.)

Kipinän tehtävissä työskennelleen Hannun kertomuksessa vahvistetaan sisältä päin oman viiteryhmän sosiaalista identiteettiä, johon on yhdistetty moraalisesti arveluttavia piirteitä lähes yksinomaan merimiesten vapaa-ajan viettoon pohjautuvien värityneiden kertomusten vuoksi (Sutinen-Väänänen 1995, 98). Merikapteeni Timo Nenosen *Vapaavahti*-lehteen kirjoittaman kolumnin (Nenonen 2011, 48–49) mukaan useat merimiehiä koskevat tarinat ovat voimakkaasti liioiteltuja.

[S]en huomaa kaikki merellä työskennelleet noita tarinoita lukiessaan. Matkakuvaukset yksitoikkoisista pitkistä reissuista ovat aika puuduttavaa luettavaa ilman jotakin ylimääräistä draamaa- tiikkaa ja senhän nuo tekstinikkarit hallitsevat.

”KYL SE ENNEN VÄHÄ KAIKIL OLI SE MERKKI”

Haastateltavistani neljä vanhinta oli aloittanut merityönsä ajalla 1942–1955. Kysyin heiltä, oliko heidän esimiehillään tuolloin tatuointeja. Vastaukset olivat hetkeäkään epäröimättä myönteisiä. Todettiin, että ”paljo oli näitä purjelaivamiehiä, jotka oli ottanu Australiassa”, ”kyl se ennen vähä kaikil oli se merkki” tai ”kyllä niillä vanhoilla skönäreillä oli aika levinnyt se tatuointijälki [...] ne oli menny seilaamaan varmaankin joskus 20–30-luvulla, koska minä aloitin vuonna 54” (JpaN 91.2013:56), kuten merikapteeni Heikki asiaa muisteli. On selvää, että merimiesten joukkoon kuuluivat myös he, jotka eivät ole halunneet merkitä itseään pysyvästi. Haastateltavani olivat kuitenkin sitä mieltä, että tatuointi ei ollut ainoastaan harvojen näyttämishaluisten marginaalinen ilmiö. Näyttämishalu tatuointien osalta nousi kuitenkin esiin Kymenlaakson merieläkeläiset ry:n tapaamisessa: ”Kuustoista vuotiaat pojannulkit, sitä oltiin rehvakkaita sen [tatuointin] jälkeen” (JpaN 88.2013:25), kuten asialle naureskeltiin. Merikapteeni Jaakko esitti asian vielä suorasukaisemmin:

Ku kattoo noita merimiessivustoja, niinku Äänimeri ja merimieskuvia.net niin jos siinä kattoo niitä laivojen porukoita ni ihan penikoillahan ne laivat on seilannu. Kun kattoo niin ihan maitopartasia kundeja, joku Chesterfieldin sätkä suupielessä yrittää näyttää kivikovilta merimiehiltä. Ja kaikki on jotain 16-vuotiaita pikkupoikia [nauraa]. (JpaN 91.2013:59.)

Haastateltavat osasivat irvailla sekä itselleen että omalle menneisyydelleen, mutta osansa kritiikistä saivat myös ne nuoret, jotka nykyään aloittelevat merimiesuraansa. Ilmoitin tutkimuksestani *Facebookiin*

perustetussa julkisessa "Merimies"-ryhmässä 18.4.2013. Ilmoitukseni herätti viestiketjussa puolesta ja vastaan -keskustelua sekä vertailevaa arvostelua nykyisen ja menneen tatuointikulttuurin välille:

Kyllä tämä tattoo touhu on menettänyt symboliarvonsa aivan täysin. Joku räkänokka suoraan merikoulusta tulee eka harjoitteluun, ranteet laihat kuin heinäsiirkalla, hihat kääritty, tatskoja täynnä, ankkurin kuvakin pitänyt jakaa kahteen osaan, kun ei muuten sovi laihaan ranteeseen, siihen vielä viis vuotta pese-mättä ollu haiseva rastatukka ja tulehtuneita lävistyksiä naama täynnä. Kyllä on suomalainen merenkulku hyvissä ja osaavissa käsissä. (KK1, 29.)

Kommentissa nousee esiin hyvin suorasukaisia, selkeitä eroja rakentavia ajatuksia menneen ajan ja nykyajan merenkulkijoiden olemukselle. Haastateltavani olivat aloittaneet työnsä aikakaudella, jolloin oppi työhön hankittiin aluksi yrityksen ja erehdyksen kautta ja työ aloitettiin hierarkian alimmalta tasolta. Työ oli fyysisesti ja henkisesti raskaampaa ja fyysisyyttä myös arvostettiin eri tavoin verrattuna nykyhetkeen. Monet haastateltavanikin olivat sitä mieltä että nykyaikana merityöuralle pääsee liian helposti. Toisaalta jotkut olivat tällaiseen kehitykseen myös tyytyväisiä, kuten mielikuvia purjelaivojen aikakauden romantiikasta romuttava Lauri: "Kyllä se raakapuun päällä oleminen kun satus tulemaan hyvin rakkeit ja vettä oikein hyvin [nauraa] jumalaut ni kyl se kurjaa elämää oli." (JpaN 90.2013:47.)

Facebookin viestiketjussa jotkut onnittelivat itseään siitä, etteivät olleet aikoinaan hairahtuneet ottamaan tatuointia. Yksikään haastateltavistani ei kuitenkaan maininnut millään tavoin katuneensa tatuointejaan, joten tatuointien voi katsoa tulleen osaksi heidän identiteettiään. Tatuointeja kuvailtiin joko vähätellen "ei näe mitään, tavallissii nää on" tai hyvin ammattiylpeään, menneen aikakauden merimiesryhmään kuulumista arvostavaan sävyyn:

Täällä kädessä minulla on niin sanottu Sailor's grave [vetää hihan ylös] [...] se on yks ja ainoa ja se seuraa, hautaan saakka [...] tekijä käytti eri värejäkin, tässä oli punaista ja muistaakseni vihreätä ja ne on hävinny kaikki ne värit [mieltii hetken] 54 vuodessa. (JpaN 87.2013:19.)

Ryhmäjäsensyys on merkityksellistä minäkäsityksen myönteisyyden ja kielteisyyden kannalta; ryhmän tiiviistä yhdessäolosta seuraa tila, jossa yksilöt ikään kuin sulautuvat yhdeksi kokonaisuudeksi (Cooley 2009, 13–17). Oman viiter ryhmän pitämistä erilaisena ja ulkoryhmää parempana tietyillä ulottuvuuksilla seuraa myönteinen erottuminen ja oman ryhmän suosimista. (Tajfel 1981; Abrams & Hogg 1990, 4.)

Laiva on hierarkkinen yhteisö, mutta sen statuserot eivät näy millään tavoin tatuoinneissa, koska tatuointeja oli kaikkien niiden ammattiryhmien edustajilla, jotka laivoilla työskentelivät. Yksinkertainen selitys tälle löytyy

Suomessa pitkään käytössä olleesta, joskus halpatyövoiman käytönkin mahdollistaneesta laivapraktiikasta¹⁰, jossa jokainen joutui aloittamaan työt hierarkian alimmalta tasolta, jungmannina tai messikallena. Laivalla edettiin vähitellen ylöspäin:

Ei kukaan päässy kapteeniks suoraan vaan se on lährettävä sieltä alaportaalta misä nämä tatueraukset tehtiin. Kaikki joutus olemaan täkil ja laivapoikana, niinsanottun jungmannin, sit puolimatuusi ja sit matruusi. [...] Kolme vuot täyty seilata ennen ku matruusiks pääsi. (JpaN 90.2013:42.)

Työpaikalta kotisatamaan eli arjen näyttämöltä toiselle siirtyneen merimiehen saattoi tunnistaa mustasta faustista, khakipuvusta tai dongareista, olalla roikkuvasta merimiessäkistä tai sitten tatuoinneista, koska ”maissahan se rehvastelu suoritettiin maitolavoilla ja kioskien tiskeillä.”

Humoristisesta kerronnasta huolimatta tatuointien näyttäminen kotimaassa ei kuitenkaan ollut sama asia kuin ulkomaan satamissa vierailtaessa. Kotimaan ”näyttämöä” puitteistivat monet sosiaaliset ja kulttuuriset sidokset. Suomessa ei ennen vuotta 1987 ollut juurikaan mahdollisuuksia itsensä tatuoiselle, joten myös tästä syystä tatuoinnit on nähty normatiiviseen ruumiin esittämiseen kuulumattomina. Yksilöltä odotetaan ulkonäön ja tapojen kontrollia hänen tullessaan esiin yhteisössään. Julkisivunsa ylläpitämiseksi hän tarvitsee *identiteettivarustuksen (identity kit)* joka sisältää esimerkiksi vaatteet, kosmetiikan ja hiustenhoidon. (Koskennurmi-Sivonen 2012, 77.) Merimiesten tatuoinnit ovat sopineet tähän Goffmanin (1961, 20) määrittelemään käsitteeseen, mutta niihin on suhtauduttu eri tavoin eri konteksteissa ja eri aikakausina. Aika, paikka ja ruumis ovat suhteellistaneet ongelmat (Lönnqvist 2008, 49). ”On sen huomannu kun on menny johonki virastoon ja johonkin ni huomaa että jaha, mut ei enää tänä päivänä, vaan silloin nuorempana” (JpaN 92.2013: 66–67), muisteli merikapteenina työskennellyt Raimo. Haastateltavien mukaan tatuointeja arvostettiin maissa aiemmin.

No kyllä kai sitä jonkun näkösen kunnioituksena pirettiin sitä tatuointia. Siis siihen aikaan, vielä 40-luvulla¹¹ mutta sittenhän se muuttu kun rupes tulemaan linnakundeille näit kuvia. Mut et siihen saakka ku määki olen ollu ni kyl se semmonen vähä et aha! [hymyilee leveästi] (JpaN 90.2013:48.)

Poosuna merityöuraansa tehneen Laurin kerronta osoittaa kuinka kulttuuriset symbolit voivat latautua kokonaan uusilla merkityksillä uusissa

¹⁰ Kauppalaivoilla tapahtuvaa oppimista säädeltiin lähinnä mekanistisesti, meripalvelusvaatimuksiin vaikuttamalla. Suomen Merenkulku esitteli 1930-luvulla ”virka-asteet”, joiden kautta urakehitys palkkatasoineen etenee (laivapoika, puolimatuusi, matruusi, II ja I perämies sekä päällikkö). (Karkama 1999, 186, 217.)

¹¹ Aatami-nimisen aikakauslehden kirjoituksessa ”Sotamuistoja” vuodelta 1946 kuvaillaan kuinka ”[p]iskuisina nappuloina me kaikki värisevällä ihailulla tirkistelimme merimiehiä tai muita sankareita, joiden pintaa koristi mustanpuhuva komea kuva”. (Autio 1946, 2).

konteksteissa. Merimiestatuointeja on vielä 1940- ja 1950-luvuilla arvoitettu omaperäisen ammattiryhmän statussymboleina, mutta suhtautuminen alkoi muuttua viimeistään 1970-luvun taitteessa. Tätä haastattelemani merimiehet selittivät sillä että vankiloissa tehdyt tatuoinnit sotkettiin merimiestatuointien kanssa. Näihin merimiehet halusivat tehdä eroa: ”oli paljon vankilakundii eikä niihin viiti samaistua” (JpaN 87.2013: 24). Viiteryhmän kulttuuriset symbolit alkoivat muuttua siten myös ulkopuolisille lähinnä ärsykeiksi tai stigmaiksi statussymbolin asemasta.

Sillon 60–70-lukujen taitteessa kun mä läksin merille niin tatuoinnit ei todellakaan ollu enää muuta kuin kastimerkkejä. Niitä oli konnilla tai merimiehillä että ne oli siinä. Että tota siinä sitten leimas ittensä tiettyyn ryhmään kuuluvaks [...] Ei tavallinen kansalainen huomannu mitään eroa. Se oli tatuointi ku tatuointi vaikka se ois roiskastu siihen kirveellä. (JpaN 91.2013:53.)

Jaakon tulkinta viitanee tatuoimisen yleistymiseen vankiloissa 1970-luvulla¹². Vankilassa tehtyjen tatuointien ja merimiestatuointien sotkeutuminen toisiinsa viiteryhmien ulkopuolisten silmissä ei ole merkitykseltään vähäinen asia. Goffmanin mukaan katsojat hyväksyvät usein esittäjän näytöksessään esiintuoman minäkuvan edustamaan koko hänen ryhmäänsä ja sosiaalista järjestelmäänsä. Vuorovaikutuksessa on myös oma riskinsä joutua sosiaalisesti nöyryytetyksi. (Goffman 1971, 260–261.) Merimiestatuointien sekoittuminen vankien kulttuuriin saattoikin äärimmillään merkitä sosiaalista eristämistä tai *identiteettiloukkausta*, jota Villen kuvaus todisti:

Se oli ennen semmosta et ei oikein tatueerausta uskaltanu näyttää. Hitto, oli heti vaan et on linnas ollu ja sit oli muistaakseni semmonenki et jos oliko se kolme tatueerausta ni ei päässy uimarannalle ja uimahalliin. [...] Tuota kyl uimarannoilta ajettiin pois. [...] Et se oli vähä aliarvioitu meininki. (JpaN 90.2013:44.)

Vastaavaa sosiaalista eristämistä on tullut esiin Merimiespalvelutoimiston 1980-luvun lopulla tekemässä selvityksessä (Karppanen 2013). Identiteettiloukkauksella voidaan tarkoittaa tilannetta, missä henkilön sosiaalinen identiteetti tulee ulkoapäin määritellyksi hänen oman tahtonsa vastaisesti (Salin 2010, 164). Oman tahdon vastainen määrittely voi olla erityistilanne, mutta siitä voi jäädä pelko leimatuksi jäämisestä (Salin 2010, 175).

Nykyään tatuoinnit ovat valtavirtaistuneet siinä määrin, että tutkimuksellisessa merkityksessä puhutaan jo toisen sukupolven tatuoiduista. Tatuoimisen kaupallistuminen ja median tarjoamat suositukset ovat irrottaneet

¹² Vankeinhoidon koulutuskeskuksen teettämän tutkimuksen (1985) mukaan 1970-luvulta lähtien vankien tatuoisemisessa oli havaittu uusi aalto. Tätä ennen viimeksi vuonna 1956 oikeusministeriön vankeinhoito-osasto on yleiskirjeellään (n:o 117/30/35/5.7.1956) kehottanut vankiloita estämään tatuointien tekemisen vankiloissa. (Lahti & Pettinen 1985, 69.)

tatuoinnit niiden alkuperäisistä, ihmisryhmiä tarkasti lokeroivista juuristaan. (Kosut 2006, 1043.) Klassiset merimiestatuoinnit ovat aivan viime vuosina nousseet suosioon niin kutsutussa *Old School* -tatuointityylissä. Old School -tatuoinnit uusintavat joko tarkkoina kopioina tai modernisoituina versioina juuri vanhoja merimiestatuointien aiheita. Näitä tatuointeja voi nähdä sekä miehillä että naisilla. Merimieskulttuuriin kuuluvaa kuvastoa käytetään nykyään myös kokonaan toisissa yhteyksissä ja laajemmissa konteksteissa, mikä merkitsee eräänlaisen normijärjestelmän kulttuurisen koodin isoa muutosta.

Ks. kuva 9

LOPUKSI

Olen tarkastellut tässä artikkelissa tatuoitua merimiestä, jota voidaan pitää eräänlaisena tatuointikulttuurin airueena, yhdeksän merimiehen, kahden ryhmähaastattelun ja internet-aineiston avulla. Aineiston analyysissä olen käyttänyt sosiaalisen identiteetin, näyttämöteorian ja rituaalin käsitteitä. Näiden avulla olen tuottanut uutta tietoa vastapainoksi stereotypisoiville kulttuurisille käsityksille tatuoidun merimiehen identiteetistä. Tulkintani olen tehnyt tatuointien symboliikan, ritualististen käytänteiden ja tatuointeihin liittyvien sosiaalisten ulottuvuuksien näkökulmista. Tatuoinneissa ja niihin liittyvässä muistelukerronnassa oli havaittavissa piirteitä, joiden perusteella merimiestatuointien voi todeta olleen paitsi osa merimiehen sosiaalista identiteettiä myös osa ritualistista tapakokonaisuuksia. Merimiehen ruumis on paitsi hänen identiteettinsä myös yhteisön jäsenyyden rakennuspaikka, jossa tatuoinnit ovat merkinä eräänlaisesta lausumattomasta normijärjestelmästä.

Merimiehen tatuointi eli vapaa-aikana hankittu, ammattiryhmään kuulumista ja siihen sitoutumista osoittava merkki on saanut symbolisen arvonsa ritualististen ja perinteitä noudattavien käytänteiden kautta. Ryhmän ulkoiset tunnusmerkit – kuten tatuoinnit – vahvistavat ryhmän sosiaalista identiteettiä. Ne ikään kuin pönkittävät itsetuntoa, sillä mikä muu selittäisi tatuointien osalta rehvästelevää esittämistä "maitolavoilla ja kioskien tiskeillä"? Oman näkemykseni mukaan hyvin nuoren merimiehen – tai pojan – tatuoinnin ottaminen ensimmäisessä ulkomaisessa satamassa on ollut haparoiva ensiaskele sosiaalistumisen tiellä hänelle vielä vieraseen maskuliiniseen kulttuuriin ja sen omaperäisiin tapoihin. Sosiaalistuminen näyttää tapahtuneen lähinnä matkimalla. Nuoret merenkulkijat seurasivat vanhempien merenkulkijoiden käytöstä ja tapoja. He sisäistivät näin myös vanhempien kollegoidensa ajattelumalleja ja puhetapoja.

Merimiesryhmän ulkopuoliset eivät ole tunteneet merimiestatuointien historiaa ja tatuoimiseen liittyvää tapakulttuuria, eivätkä he näin ollen ole tulkinneet sitä samoin kuin ryhmään kuuluvat. Tatuoituja merimiehiä on tämän vuoksi voitu pitää pahamaineisina vankeina. Tähän haastateltavat halusivat tehdä selvän eron, ja he esittivätkin, että merimiestatuoinneilla ei ole koskaan ollut mitään yhteistä vankilatatuointien kanssa. Tätä haluttiin korostaa ja painottaa – jopa niin, että tunsin hetkittäin olevani osanen kunnianpalautusvaatimuksessa.

Merimiestatuoinneilla ei tuntunut olevan juuri mitään tekemistä nykyisen varsin näkyvän, individualistisuutta korostavan tatuointikulttuurin kanssa. Nykyistä kokonaisia ruumiinosia peittävää tatuoimista ei ymmärretty eikä hyväksytty juuri lainkaan, mikä havainto oli itselleni hienoinen yllätys. Haastateltavat määrittelivätkin merimiehen olemukseen kuuluvaksi pääsääntöisesti ja "kipparikallemaisesti" ainoastaan yksi tai kaksi tatuointia. Tämä luo mielikuvaa valmiiksi muokatusta, tarkoin noudatettavasta traditiosta jossa merimiehen ruumiillisuutta muovaa valmis muotti, johon nuori merimies on astunut merityön aloittaessaan. Tatuoinnit olivat nimenomaan heidän sisäryhmänsä merkkejä. Haastateltavilleni tatuoinnit edustivatkin mennyttä aikaa. Sitä, jolloin merityö oli fyysisesti ja henkisesti raskaampaa kuin nykyään. Ne ovat siis eräänlaisia oman aikansa kosmopoliittien statussymboleja ja vanhan ammattiryhmän ylpeyttä sisältäviä merkkejä. Ne symboloivat kovaa, kantapään kautta opittua työtä ja fyysisen voiman arvostusta sekä maskuliinisuutta. En löytänyt aineistostani mitään viitteitä sille, että merimiehen ihoon tatuoiduista symboleista voisi suoraan lukea hänen suorittamistaan merenkulullisista etapeista ja matkoista. Tällainen ajatus on osa merimiehiä mytologisoivaa ja romantisoivaa ajattelu- ja puhetapaa vailla todellisuus pohjaa.

Merimieskulttuuria määritellään monesta suunnasta, joskus keskenään ristiriitaisestikin. Siten kaikki merimiehetkään eivät pidä edes kollegoidensa tatuointeja arvossa. Tämä osoittaa sen, että sosiaalistuminen tiettyyn ryhmään ei suinkaan muovaa kaikista samanlaisia. Se kuitenkin yhdenmukaistaa ihmisten elämäntyyliä siinä määrin että voidaan puhua sosiaalisen ryhmän tavasta. Se, mitä henkilö on ollut maissa, ei ole merkinnyt merillä paljoakaan ja vastaavasti se mitä henkilö on ollut merillä, on luonut toisenlaisia merkityksiä maissa. Merimies on ollut erimies eri näyttämöillä.

Ks. kuva 10

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

Arkistoaineisto

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Joensuun perinnearkisto.

Äänitteet:

JpaN 85.2013: Erkki, s. 1946. Merimiestatuointihaastattelu. Haastattelija: Jari Ruotsalainen.

JpaN 86.2013: Antti, s. 1949. Merimiestatuointihaastattelu. Haastattelija: Jari Ruotsalainen.

JpaN 87.2013: Esko, s. 1938 ja "kympin kahvin" ryhmähaastattelu. Haastattelija: Jari Ruotsalainen.

JpaN 88.2013: merieläkeläisten haastattelu. Haastattelija: Jari Ruotsalainen.

JpaN 89.2013: Hannu, s. 1949. Merimiestatuointihaastattelu. Haastattelija: Jari Ruotsalainen.

JpaN 90.2013: Lauri, s. 1926 ja Ville, s. 1927. Merimiestatuointihaastattelu. Haastattelija: Jari Ruotsalainen.

JpaN 91.2013: Heikki, s. 1938 ja Jaakko, s. 1953. Merimiestatuointihaastattelu. Haastattelija: Jari Ruotsalainen.

JpaN 92.2013: Raimo, s. 1946. Merimiestatuointihaastattelu. Haastattelija: Jari Ruotsalainen.

Kuvakaappaukset:

KK1. Facebook-ryhmän "Merimies" keskustelu. Aineisto kirjoittajan hallussa.

Valokuvat:

Jari Ruotsalainen. Kirjoittajan hallussa

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Joensuun perinnearkisto

Harri Nieminen. Yksityiskokoelma

Rauman merimuseo

KIRJALLISUUS

- Abrams, Dominic & Hogg, Michael** 1990: An introduction to the social identity approach. – Abrams, D. & Hogg, M. (eds.), *Social Identity Theory. Constructive and Critical Advances*. Herefordshire: Harvester Wheatsheaf. 1–9.
- Anttonen, Pertti** 2009: Kulttuurin, perinteen ja perinnön kysymyksiä. – *Elore* 16(1): 1–8. [online].
http://www.elore.fi/arkisto/1_09/art_anttonen_09.pdf [30.6.2013.]
- Autio, Gunnar** 1946: Sotamuistoja. – *Aatami* 2:(2) ei sivunumeroita.
- Bell, Catherine** 2009: *Ritual. Perspectives and Dimensions*. Oxford: Oxford University Press. [1997]
- Berner, Anna-Sofia** 2013: Tatuoiija piirsi kuvan Koillisväylän kulkijoille. *Helsingin Sanomat* 3.2.2013. [online].
<http://www.hs.fi/sunnuntai/a1359788676391> [24.04.2013.]
- Blomberg, Olli** 2010: *Merenkulun vuorovedet. Merikapteeni Esko Sallisen lokikirja*. Helsinki: Kustantaja Laaksonen.
- Bronner, Simon J.** 2006: *Crossing the Line. Violence, Play, and Drama in Naval Equator Traditions*. Amsterdam: University Press.
- Cooley, Charles, H.** 2009: *Human Nature and the Social Order*. New York: Schocken books. [1922]
- Crossley, Nick** 2001: *The Social Body*. London: SAGE Publications.
- Dye, Ira** 1989: The Tattoos of Early American Seafarers 1796-1818. – *Proceedings of the American Philosophical Society* 133(4): 520–554.
- Edwards, Derek** 1998: The Relevant Thing about Her: Social Identity Categories in Use. – Antaki, Charles & Widdicombe, Sue (eds.), *Identities in Talk*. London: SAGE Publications. 15–33.
- Fisher, Jill A.** 2002: Tattooing the Body, Marking Culture. – *Body & Society* 8(4): 91–107.
- Goffman, Erving** 1959: *The Presentation of the Self in Everyday Life*. London: Penguin Books.
- Goffman, Erving** 1961: *Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. New York: Anchor Books.
- Goffman, Erving** 1971: *Arkielämän roolit. Oikeille jäljille rooliviidakossa*. Helsinki: WSOY.

- Helkama, Klaus & Myllyniemi, Rauni & Liebkind, Karmela** 2013: *Johdatus sosiaalipsykologiaan*. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Jones, Christopher P.** 2000: Stigma and Tattoo – Caplan, Jane (ed.), *Written on the Body: The Tattoo in European and American History*. Princeton, NJ: Princeton University Press. 1–16.
- Järäinen, Topi T.** 2006: *Viimeinen satama. Kap Hornin kiertäjien joutsenlaulu*. Turku: TS-Yhtymä.
- Karjalainen, Mira** 2008: Elämää pönttölaivoilla. – Mäenpää, Sari, Aartomaa, Johanna & Malinen, Ismo (toim.), *Täkillä, koneessa ja byssassa. Merenkulkijan elämää ennen ja nyt*. Helsinki: Museovirasto. 68–89.
- Karkama, Markku** 1999: *Merille kouluun. Meripalvelus ja koululaivat kansipäällystön koulutuksessa vuodesta 1874 toiseen maailmansotaan*. Turku: Turun yliopisto, merenkulkualan koulutus- ja tutkimuskeskus.
- Karppanen, Pekka** 2013: Henkilökohtainen tiedonanto 29.11.2013, tiedottaja Pekka Karppanen. Merimiespalvelutoimisto Helsinki.
- Kaukiainen, Yrjö** 2008: Suomalaisen merimiehen kolme vuosisataa. – Mäenpää, Sari, Aartomaa, Johanna & Malinen, Ismo (toim.), *Täkillä, koneessa ja byssassa. Merenkulkijan elämää ennen ja nyt*. Helsinki: Museovirasto. 9–17.
- Kirby, David & Hinkkanen, Merja-Liisa** 2000: *The Baltic and the North Seas*. London and New York: Routledge.
- Korkiakangas, Pirjo** 2006: Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. – Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina, Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.), *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki: SKS. 120–144.
- Koskennurmi-Sivonen, Ritva** 2012: Minä ja muut arjen näyttämöllä. Symbolinen interaktionismi pukeutumisen tutkimuksessa. – Koskennurmi-Sivonen, Ritva (toim.), *Johdatuksia pukeutumisen tutkimukseen*. Helsinki: Tekstiilikulttuuriseura. 73–94.
- Kosut, Mary** 2006: An Ironic Fad: The Commodification and Consumption of Tattoos. *The Journal of Popular Culture* 39(6): 1035–1048.
- Kosut, Mary** 2013: The Artification of Tattoo: Transformations within a Cultural Field. – *Cultural Sociology* 18 July: 1–17. [online]. <http://cus.sagepub.com/content/early/2013/07/10/1749975513494877> [3.1.2014].

- Kulmala, Anna** 2006: *Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta*. Tampere: Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos.
- Lahti, Pirkko & Peittinen, Aira** 1985: *Kävelevä kuvakirja. Tutkimus vankien tatuoinneista*. Helsinki: Vankeinhoidon koulutuskeskus.
- Laivatyöolosuhteet**. *Työterveyslaitos – toimialat*. [online].
<http://www.ttl.fi/fi/toimialat/liikenne/laivatyo/Sivut/default.aspx>
[12.02.2014].
- Lehtosalo, Kari** 1976: *Slangisanasto*. Painamaton julkaisu. Helsingin merenkulkuoppilaitos.
- Lorber, Judith & Martin, Patricia Y.** 2005: The Socially Constructed Body. – Kivisto, Peter (ed.), *Illuminating Social Life: Classical and Contemporary Theory Revisited*. Thousand Oaks: SAGE Publications. 215–236.
- Lybeck, Jari** 2012: *Rauman merimiesväestö purjehduksen kasvun vuosina 1840-luvulta 1870-luvulle*. Turku: Turun yliopisto, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos.
- Lönnqvist, Bo** 2008: *Vaatteiden valtapeli. Näkymättömän kulttuurianatomia*. Helsinki: Schildts Kustannus Oy.
- Mäenpää, Sari** 2008: Naisten merityön rajoittaminen ja matkustajalaiva-liikenteen kehitys Suomessa 1900-luvun alusta lähtien. – Mäenpää, Sari, Aartomaa, Johanna & Malinen, Ismo (toim.), *Täkillä, koneessa ja byssassa. Merenkulkijan elämää ennen ja nyt*. Helsinki: Museovierasto. 52–67.
- Nenonen, Timo** 2011: Merimies on erimies. – *Vapaavahti* 4: 48–49.
- Nordstrøm, Jon** 2009: *Dansk Tatovering / Danish Tattooing*. Copenhagen: Nordstroms.
- Oettermann, Stephan** 1995: *Tecken på huden. Tatueringens europeiska historia*. Stockholm: Stehag. [1979]
- Otterland, Anders** 1960: *A Sociomedical Study of the Mortality in Merchant Seafarers. Analysis of Deaths in the Population of Active Seafarers Registered in Sweden 1945–1954*. Göteborg: Akademiförlaget – Gumperts.
- Pitts, Victoria** 2002: Reading the Body Through a Cultural Lens. – *Journal of Contemporary Ethnography* 31(3): 361–372.

- Portelli, Alessandro** 2006: Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen? – Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina, Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.), *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki: SKS. 49–66.
- Pärssinen, Tapani** 1976: *Merimiesten psyykinen hyvinvointi. Tutkimus merimiesammatin psyykkisestä rasittavuudesta*. Helsinki: Merimieseläkekassa.
- Pöysä, Jyrki** 1997: *Jätjän synty. Tutkimus sosiaalisen kategorian muotoutumisesta suomalaisessa kulttuurissa ja itäsuomalaisessa metsätyöperinteessä*. Helsinki: SKS.
- Pöysä, Jyrki** 2010: Asemointinäkökulma haastattelujen kerronnallisuuden tarkastelussa. – Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.), *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino. 153–179.
- Pöysä, Jyrki** 2012: *Työelämän alkeismuodot. Narratiivinen etnografia*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Rosenström, Marika** 1996: *Fartyget, himlen och havet. Verklighetsuppfattningen bland sjöman i långfart under segelsjöfartens sista era*. Helsinki: Svenska Litteratursällskapet.
- Ruotsalainen, Jari** 2001: *Kosmeettisia häiriöitä?* Joensuu: Ilias Oy.
- Salin, Ossi** 2010: *Työntekijän sosiaalisen identiteetin valinnat*. Tampere: Tampereen yliopisto, sosiaalitutkimuksen laitos.
- Salmi-Niklander, Kirsti** 2006: Tapahtuma, kokemus ja kerronta. – Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina, Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.), *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki: SKS. 199–220.
- Schilling, Chris** 2003: *The Body and Social Theory*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Steward, Samuel M.** 1990: *Bad Boys and Tough Tattoos: A Social History of the Tattoo with Gangs, Sailors, and Street-Corner Punks, 1950–1965*. New York: Harrington Park Press.
- Sutinen-Väänänen, Sirpa** 1995: *Merimiehen identiteetti Eino Koivistoinen ja Timo Pusan tuotannossa*. Turku: Turun yliopisto.
- Suomen virallinen tilasto** 1967: *Merenkulku, kauppalaivasto 1 B*. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Svensson, Birgitta** 1998: *Tatuering. Ett sinnligt äventyr*. Stockholm: Nordiska Museets Förlag.

- Tajfel, Henri** 1978: *Social Categorization, Social Identity and Social Comparison*. – Tajfel, Henri (ed.), *Differentiation between social groups. Studies in the social psychology of intergroup relations*. London: Academic Press. 61–76.
- Tajfel, Henri** 1981: *Human Groups and Social Categories: Studies in Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Turner, Bryan S.** 2000: *The Possibility of Primitiveness: Towards a Sociology of Body Marks in Cool Societies*. – Featherstone, Mike (ed.), *Body Modification*. London: SAGE Publications. 39–50.
- Ukkonen, Taina** 2006: *Yhteistyö, vuorovaikutus ja narratiivisuus muistitietotutkimuksessa*. – Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina, Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.), *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki: SKS. 175–198.
- Van Maanen, John & Barley, Stephen R.** 1984: *Occupational Communities: Culture and Control in Organizations*. – Staw, Barry M. & Cummings, L.L. (eds.), *Research in Organizational Behavior*. London: JAI Press Inc. 287–365.
- Vartiainen, Hannu** 2013: *Henkilökohtainen tiedonanto 20.5.2013, museonjohtaja Hannu Vartiainen, Rauman merimuseo*.
- Waskul, Dennis D. & Vannini, Phillip** 2006: *The Body in Symbolic Interaction*. – Waskul, Dennis D. & Vannini, Phillip (eds.), *Body/Embodiment. Symbolic Interaction and the Sociology of the Body*. Hampshire: Ashgate Publishing. 1–18.
- Watson, Tony J.** 2008: *Managing Identity: Identity Work, Personal Predicaments and Structural Circumstances*. – *Organization* Vol. 15(1): 121–143.
- Weibust, Knut** 1976: *Deep Sea Sailors. A Study in Maritime Ethnology*. Stockholm: Nordiska museet.

LIITE

Artikkelissa käytetyt merimiesslangi-ilmaisut. Sanaselitykset perustuvat omaan tietämykseeni sekä merikapteeni Kari Lehtosalon Helsingin merenkulkuoppilaitokselle kokoamaan ja painamattomaan *Slangisanastoon* (1976).

dongarit	pitkät farmarihousut
jobi	työ, pesti
junkki	jungmanni
jungmanni	aloitteleva kansimies, laivapoika, junkki
kipinä	radiosähköttäjä
kippari	kapteeni
messi	henkilökunnan ruokailusuoja
messikalle	päällystön tai miehistön messistä huolehtiva talousapulainen
poosu	pursimies, puosu
pönttölaiva	säiliöalus, tankkeri
skönäri, skönö	merimies, sköne, seilori, mertsu
surrata	kiinnittää lastia tms. köysillä ja vaijereilla
sähkö	sähkömies
tatueeraus	tatuointi (tatuering)
täkki	laivan kansi

FM Jari Ruotsalainen on kulttuurintutkija, joka tekee suomalais-tatuointikulttuuria käsittelevää väitöskirjaansa Itä-Suomen yliopistossa erikoistumisalanaan kulttuuriantropologia.

KUVAT

Kuva 1: Kalkutassa ja Kööpenhaminassa 1940- ja 1950-luvuilla tehtyjä tatuointeja. Kuva: Jari Ruotsalainen 2013.

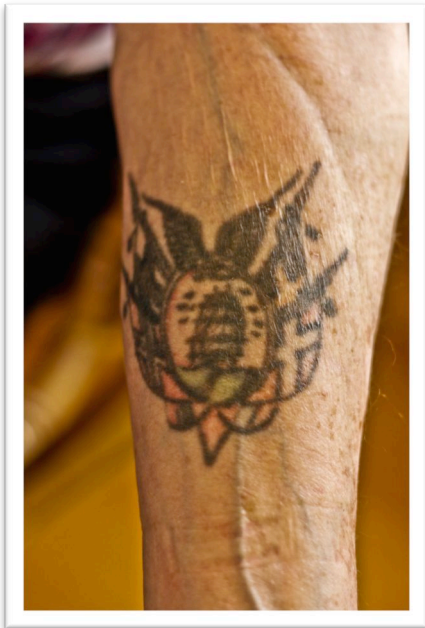

Kuva 2: Nyhavn 17, Kööpenhamina. Kuva: Rauman merimuseo (Pekka Kinnarin kokoelmat).

Kuva 3: Tato-Jackin vuonna 1946 Kööpenhaminassa tatuoimat Pohjoismaiden liput. Kuva: Jari Ruotsalainen 2013.

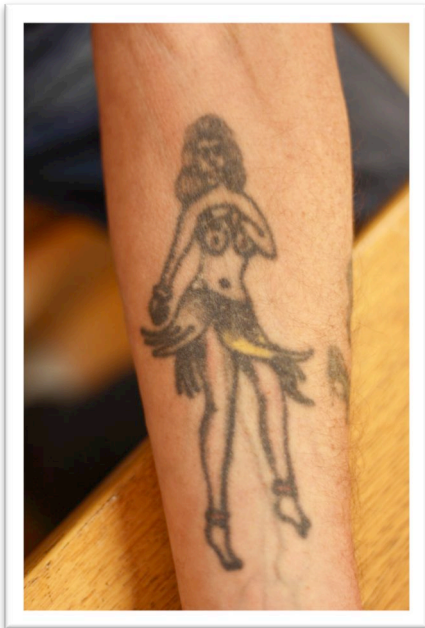

Kuva 4: Hampurissa vuonna 1959 ja Antwerpenissä vuonna 1969 tehdyt Sailor's grave -tatuoinnin variantit. Kuvat: Jari Ruotsalainen 2013.

Kuva 5: 1960-luvulla tatuoitu hula-tytön figuuri. Kuva: Jari Ruotsalainen 2013.

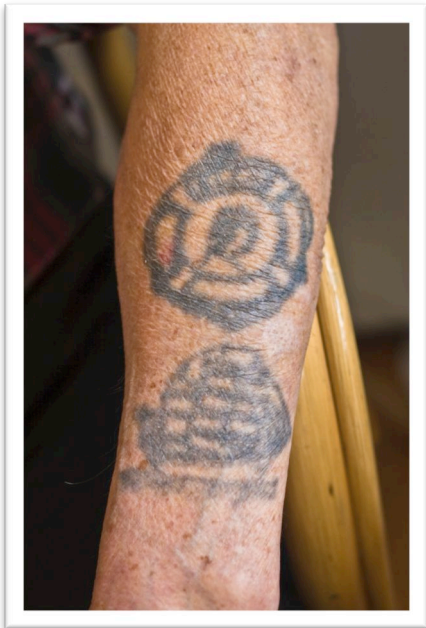

Kuva 6: Antwerpenissä vuonna 1967 ja Kööpenhaminassa vuonna 1961 tehdyt Homeward Bound -tatuoinnit. Kuvat: Jari Ruotsalainen 2013.

Kuva 7: Kuunari Ellalla vuonna 1942 käsin hyönteisneuloilla tehty Sailor's grave. Kuva: Jari Ruotsalainen 2013.

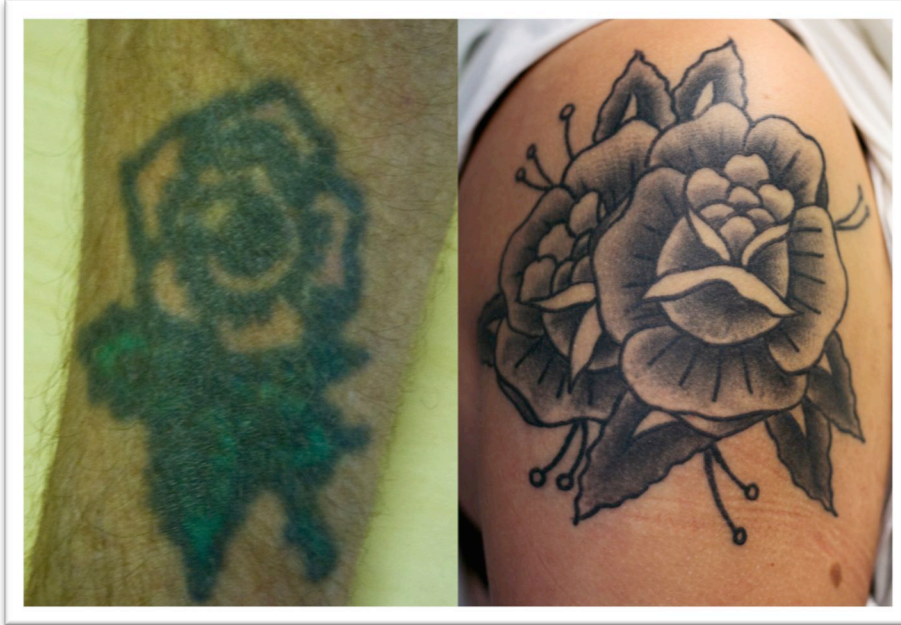

Kuva 8: Suomalainen merimies tatuoitavana Hong Kongin satama-alueella 1950-luvulla. Kuva: Rauman merimuseon kokoelmat.

Kuva 9: Vasemmalla merimiehelle vuonna 1960 Amsterdamissa tatuoitu ruusu. Kuva: Jari Ruotsalainen 2013. Oikealla *Old School* -tatuointi nuorella naisella vuodelta 2013. Kuva: Harri Nieminen 2013.

Kuva 10: 40 vuotta kestäneen merimiesuran päätteeksi otettu ankkurita-
tuointi. Kuva: Jari Ruotsalainen 2013.

